

TEKSTIEN AUTENTTISUUS KANSAINVÄLISISSÄ LUKUTAIDON ARVIOINTITUTKIMUKSISSA PISA 2000

SARI SULKUNEN

VÄITÖKSENALKAJAISESITELMÄ
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOSSA
17. MARRASKUUTA 2007

Kansainvälisistä oppimistulosten arvioinneista on tullut sängen näkyvä osa koulutusta, sen tuloksia sekä laatua koskevaa keskustelua. Nämä arvioinnit saavat runsaasti julkisuutta, ja niiden perusteella tehdään joskus kauaskantoisiakin johtopäätöksiä koulutusjärjestelmien tilasta ja niiden kehittämisestä. Viime vuosina erityisesti OECD:n Pisa-arvioinnit ovat saaneet tukevan jalansijan sekä Suomessa että lukuisissa muissa maissa. Suomalaisten erinomaiset tulokset Pisa-tutkimusohjelman (*Programme for International Student Assessment*) kaikilla arviointialueilla — niin lukutaidossa, matemaattisessa osaamisessa kuin luonnontieteellisessä osaamisessakin — on herättänyt suuren kiinnostuksen suomalaisista koulutusjärjestelmää kohtaan.

Näinkin vankan aseman saavuttaneen arvioinnin kohdalla on voitava luottaa sen pätevytyteen ja luotettavuuteen eli arvioinnin validiuteen ja reliabiliteettiin. On siis voitava luottaa siihen, että Pisa-kokeen avulla saadut tulokset ovat luotettavia ja niiden perusteella tehdyt johtopäätökset päteviä. Tämä on haaste mille tahansa arvioinnille ja sen lukuisille työvaiheille, mutta erityisen haastavaa se on kansainvälisessä lukutaidon arviointitutkimuksessa kuten Pisassa, jossa osallistujamaita on kymmeniä, vuonna 2009 jo yli 60.

Eräs keskeinen osa lukutaidon arvioinnin validiutta on sellaisen lukutaitokokeen suunnitteleminen ja kokoaminen, joka vastaa arvioinnin taustalla olevaa lukutaidon määritelmää. Pisassa lukutaito nähdään hyvin laajasti tekstien ymmärtämisenä, käyttämisenä ja niiden arvioimisena lukijan omien tavoitteiden saavuttamiseksi, tietojen ja valmiuksien kehittämiseksi sekä yhteis-

kuntaelämään osallistumiseksi (Linnakylä ja Sulkunen 2005: 37; OECD 2003: 108). Tällaisessa laaja-alaisessa määritelmässä päähuomio on luetun ymmärtämisessä ja soveltamisessa eri tilanteisiin ja tarkoituksiin. Jotta lukutaitokoe vastaisi mahdollisimman hyvin tätä lukutaidon määritelmää, on Pisassa pyritty siihen, että koe sisältää mahdollisimman laajan kirjon erilaisia autenttisia tekstejä — ja toki myös autenttisia tehtäviä (Linnakylä ja Sulkunen 2005; OECD 2003). Ensisijaisesti autenttisilla teksteillä on tässä yhteydessä tarkoitettu todellisen elämän tekstejä eli tekstejä, jotka on laadittu joltain todellista viestintätilannetta — ei vain lukutaitokoetta — varten ja jotka kokeeseen osallistuva oppilas voisi omassa elämänsäpiirissään oikeastikin kohdata. Tämä tavoite on ollut keskeinen laadittaessa koetta, joka heijastaa Pisan lukutaidon määritelmää ja jonka tulokset voidaan yleistää pelkkää koetilannetta laajemmalle. Pisassa on siis pyritty laatimaan koe, joka luotettavalla ja pätevällä tavalla kertoo joltain todellista todellisessa elämässä tarvittavasta lukutaidosta. Tässä pyrkimyksessä autenttisilla teksteillä on keskeinen rooli.

Kansainvälisessä lukutaidon arvioinnissa on kuitenkin toinenkin kokeen validiuteen liittyvä näkökulma, joka osaltaan rajoittaa autenttisten tekstien valitsemista kokeeseen. Kansainvälisiin arviointeihin liittyvä tulosten vertailukelpoisuuden vaatimus: lukutaitokokeen täytyy olla kaikissa osallistujamaissa yhdenvertainen, jottei mikään maa tai osallistujaryhmä ole kokeessa toisia edullisemmassa tai epäedullisemmassa asemassa ja jotta sen avulla saatavia tuloksia voidaan maiden välillä pätevästi ja luotettavasti vertailla. Lukukokeen tekstien autenttisuuden näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että kokeeseen valittujen tekstien täytyy olla kaikissa Pisa-maissa ja -kulttuureissa yhtä autenttisia tai yhtä epäautenttisia. Tekstien

täytyy siis olla todellisen elämän tekstejä. Koska tekstien autenttisuus on kulttuurinen ja viime kädessä jopa yksilöllinen ilmiö, tekee kokeeseen osallistuvien maiden suuri lukumäärä autenttisten tekstien valitsemisen haasteelliseksi.

AUTENTTINEN TEKSTI

Tekstien autenttisuuteen liittyy monia muitakin ominaisuuksia kuin se, että ne ovat todellisen elämän tekstejä: autenttiset tekstit ovat lukijalleen merkityksellisiä, relevantteja ja tyypillisiä hänen tekstimaailmassaan. Myös tekstien kiinnostavuus ja sopivuus lukijalleen nostetaan usein sekä opetus- että arviointikonteksteissa esiin tekstien autenttisuuden määrittäjinä. (Esim. Garcia ja Verville 1994; Kapinus, Collier ja Kruglanski 1994; Weiss 1994.)

Kaikki nämä tekstien autenttisuuteen liitettävät ominaisuudet juontuvat viime kädessä siitä, että lukijalla on todellinen viestinnällinen tarve tekstin lukemiselle ja hän myös lukee tekstin. Niinpä tekstien autenttisuutta tarkasteltaessa keskiöön nousee lukija: viime kädessä lukija itse määrittelee, mitkä tekstit ovat juuri hänelle autenttisia (Bachman 1990; Bachman ja Palmer 1996; Garcia ja Verville 1994; Weiss 1994; Widowson 1979). Tekstien autenttisuutta määrittävät ominaisuudet liittyvätkin tekstin ja lukijan väliseen suhteeseen, eivät pelkkään tekstiin. Lukija määrittää myös sen, kuinka autenttisia tekstit ovat, sillä tekstien autenttisuus nähdään pikemminkin suhteellisena kuin dikotomisena joko–tai-ilmiönä.

Vaikka yksilön näkökulma korostuu-kin tekstien autenttisuutta määritettäessä, on sillä myös yhteisöllinen puolensa, joka on yhdenmukainen nykyisen sosiokulttuurisen luku- ja tekstitaitonäkemyksen kanssa. Sen mukaan teksteihin liittyvä toiminta on olennaisesti toimintaa sosiaalisessa ympäristössä. Tämän näkemyksen mukaan yksilö

nähdään osana yhteisöä, jolla on yhteisiä sosiaalisesti määrittäviä käytänteitä. Tällaisia käytänteitä ovat myös lukemiskäytänteet, jotka ovat kulttuurisidonnaisia tapoja hyödyntää tekstiä. (Barton 1994.) Näin ollen yksittäisen yksilöllisen lukutapahtuman taustalla ovat yleensä kulttuurisesti määrittäneet konventiot ja käytänteet. Sillä, mikä näyttäytyy puhtaasti yksilöllisenä valintana, on myös yhteisöllinen ulottuvuutensa. Nämä näkökulmat tekstien autenttisuuteen — yksilöllinen ja yhteisöllinen — eivät kuitenkaan ole ristiriidassa keskenään. Kyse on vain siitä, että yhteisö ja yhteiskunta osaltaan määrittävät sen, millaiset tekstit ovat lukijalle tyypillisiä, relevantteja, merkityksellisiä, ja jopa kiinnostavia, nyt ja tulevaisuudessa. Yhteisö siis osaltaan määrittää sen, millaiset tekstit ovat tai tulevat olemaan lukijalle autenttisia. Tekstien autenttisuus on tätä myötä myös kulttuurinen ilmiö, joka on sidoksissa sekä kansalliseen kulttuuriin että erinäisten alaryhmien kulttuureihin.

Koska kansainvälisissä lukutaidon arviointitutkimuksissa on mahdotonta ottaa huomioon yksittäisten lukijoiden suhde kokeeseen välittaviin teksteihin, korostuu yhteisön näkökulma tekstien autenttisuuteen käytännössä kahdella eri tasolla. Ensinnäkin voidaan tarkastella kokeen kohderyhmän — Pisassa 15-vuotiaiden nuorten — keskimääräisiä lukemistottumuksia, -tarpeita ja kiinnostuksen kohteita. Tarkastelun kohteena on siis osallistujien oma tekstikulttuuri koko elämänpiirissä. Toisaalta voidaan tarkastella tekstien kulttuurista autenttisuutta kansallisen kulttuurin näkökulmasta eli sitä, kuinka tyypillisiä tekstit ovat kunkin osallistujamaan kulttuurissa, sekä yleisesti että oman tekstilajinsa edustajina.

Tutkimukseni tarkastelee tekstien autenttisuutta keskittyen näihin kahteen näkökulmaan: Siinä painottuvat 15-vuotiaiden suomalaisnuorten näkemykset ja arviot Pisa 2000 -lukutaitokokeen tekstien autentti-

suudesta. Toisaalta nämä arviot sijoitetaan erityisesti nuorten oman kulttuurin ja kansallisen kulttuurin viitekehykseen.

TUTKIMUSASETELMA

Tutkimuksessani keskityin yhtäältä määrittämään, mitä tekstien autenttisuus lukutaidon arvioinnin kontekstissa tarkoittaa, ja toisaalta selvittämään, kuinka autenttisia Pisa 2000 -lukukokeen tekstit ovat 15-vuotiaiden suomalaisnuorten kulttuurissa. Perimmäisenä tarkoituksena oli löytää kriteereitä autenttisten tekstien valitsemiseksi kansainväliseen lukutaidon arviointitutkimukseen ja selvittää Pisa 2000 -lukukokeen tekstien kulttuurista sopivuutta, jotta lukutaidon arvioinnin validiutta voidaan tältä osin arvioida ja jatkossa myös parantaa.

Tutkimus koostui kahdesta eri vaiheesta. Esitutkimusvaiheessa 8-henkinen asiantuntijapaneeli arvioi Pisa-tekstien autenttisuutta tarkastelemalla niiden tyypillisyyttä omassa elämänpiirissään. Paneeli perusteli arvionsa kirjallisesti. Tämän vaiheen tarkoituksena oli selvittää, mihin tekstien ominaisuuksiin tai piirteisiin lukijat kiinnittävät huomiota arvioidessaan niiden autenttisuutta. Esitutkimusvaiheen tuloksia hyödynnettiin laadittaessa kyselyä päätutkimusvaiheen tiedonkeruuta varten. Päätutkimusvaiheessa 240 15-vuotiasta suomalaisnuorta vastasi kyselyyn, jossa he arvioivat numeerisesti asteikolla yhdestä neljään (1–4) Pisa-tekstien autenttisuutta. Nuoret arvioivat tekstien aihetta, tekstilajia, ulkoasua ja kieltä kiinnostavuuden ja tyypillisyyden kannalta. He myös perustelivat arvionsa kirjallisesti.

Oppilaiden numeeristen arvioiden perusteella kullekin tekstile laskettiin sekä koko tekstiä että kutakin tekstipiirrettä kuvaavat keskimääräiset kiinnostavuus- ja tyypillisyyksindeksit. Niiden perusteella tekstit asetettiin kiinnostavuus- ja tyypillisyyjärjestykseen. Tuloksia tarkasteltaessa

erityistä huomiota kiinnitettiin tyttöjen ja poikien arvioiden välisiin eroihin.

TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että Pisa 2000 -lukukokeen tekstit eivät kyselyyn vastanneiden suomalaisnuorten mielestä olleet kovinkaan autenttisia, kun autenttisuutta arvioitiin tekstien tyypillisyytenä ja erityisesti kiinnostavuutena. Korkeimman tyypillisuus- ja kiinnostavuusindeksit jäivät yleensä alle kolmen, joka käytetyllä asteikolla yhdestä neljään tarkoitti tyypillistä tai kiinnostavaa tekstiä. Useimpien tekstien ja tekstipiirteiden kohdalla tekstien tyypillisuus arvioitiin korkeammaksi kuin niiden kiinnostavuus. Tekstin aihe oli kuitenkin tässä poikkeus, sillä useimpien tekstien aiheiden kiinnostavuus arvioitiin korkeammaksi kuin niiden tyypillisuus oppilaiden elämänpäiressä. Tyttöjen arviot Pisa-tekstien autenttisuudesta olivat pääsääntöisesti poikien arvioita positiivisempia.

Tekstien asettaminen tyypillisuus- ja kiinnostavuusjärjestykseen paljasti tiettyjen tekstien kohdalla kaavamaisuutta: samat tekstit olivat tyypillisimpien ja kiinnostavimpien tekstien joukossa tekstipiirteestä riippumatta, samoin samat tekstit olivat toistuvasti epätyypillisimpiä ja vähiten kiinnostavia. Tämän lisäksi tyttöjen ja poikien välillä oli joidenkin tekstien kohdalla selviä ja tekstipiirteestä riippumattomia eroja. Toki oli myös tekstejä, joiden kohdalla tyttöjen ja poikien arviot tyypillisyydestä ja kiinnostavuudesta osuivat yksiin. Tällaisia kummallekin sukupuolelle autenttisia tekstejä olivat monet sanomalehdistä tai aikakauslehdistä tutut tekstit, kuten lyhyet uutiset ajankohtaisista aiheista, lehtiartikkelit esimerkiksi NASA:n tekemistä eläinkokeista tai poliisin hyödyntämästä DNA-teknologiasta sekä elokuva-arvoselut. Kummankaan sukupuolen edustajat

eivät toisaalta pitäneet autenttisia yksittäisiä epälineaarisia tekstejä, kuten taulukkoa, johon oli listattu tietotoimistoja, puhelimen käyttöohjeita tai lentoaikataulua. Näiden tekstien kohdalla oppilaiden perusteluissa korostui se, ettei kyseinen aihe kiinnosta tai ettei tekstien sisältämää tietoa tarvitse.

Kummallekin sukupuolelle yhteisesti autenttisten tekstien lisäksi tulokset paljastivat useita tekstejä, jotka olivat autenttisia vain joko pojille tai tytöille. Tällaisia poikien mielestä autenttisia Pisa-lukukokeen tekstejä olivat muun muassa graafiset kuvat Tsad-järven pinnankorkeuden vaihtelusta, pääkirjoitus uuden teknologian aiheuttamista eettisistä ongelmista, asiategsti Etelänavan valloituksesta, lehtiartikkeli miesten paitojen laadusta, ohjeet työhaastatteluun valmistautumiseen ja puudiagrammi työvoiman rakenteesta. Pojille autenttisten tekstien joukossa oli epälineaarisia aineksia selkeästi enemmän kuin tyttöjen teksteissä. Tyttöjen mielestä autenttisia tekstejä olivat puolestaan muun muassa mielipidekirjoitukset, tarina tulvan saartamaksi joutuneesta naisesta, raportti lasten asenteista kotitöitä kohtaan, tiedote vaihtopöytäkirjaksi hakeville, käyttöohjeet vaihtopöytäkirjalle, näytelmä prinssistä ja Amandasta, työpaikan hakulomake ja lehtiartikkeli rantojen suojelemisesta. Tytöille autenttisissa teksteissä ja tyttöjen omissa kommentoissa heijastui se, että tytöt ovat erittäin kiinnostuneita lukemaan toisten mielipiteitä, olipa kyseessä sitten mielipidekirjoitus, raportti tai jokin muun tyyppinen teksti. Samoin tyttöjen ja poikien arvioissa näkyi selvästi tyttöjen poikia positiivisempi suhtautuminen kaunokirjallisiin teksteihin, vaikka Pisa-kokeen kaunokirjallisten tekstien aiheet eivät kovin lähellä nuorten elämää olleetkaan.

KESKIÖSSÄ KULTTUURIEROT

Tutkimuksen tulosten perusteella voi tehdä useita johtopäätöksiä kansainvälisiin luku-

kokeisiin valittavista teksteistä ja niiden valintakriteereistä. Tässä kontekstissa tekstien autenttisuuteen liittyvä kulttuurinen puoli korostuu nimenomaan kansallisten kulttuurien näkökulmasta. Tästä näkökulmasta Pisan lukukoe vaikuttaa tekstivalikoimaltaan suomalaislukijalle aika epäautenttisesti: tekstivalikoima kattanee kohtuullisen hyvin yhteiset, globaalit tekstitapahtumat, mutta yksittäiset suomalaislukijat ja kulttuurisesti keskeiset alaryhmät, tässä tapauksessa tytöt ja pojat, eivät näytä löytävän kokeesta heille kovin tyypillisiä ja kiinnostavia tekstejä. Vaikka tämän tutkimuksen perusteella ei voi sanoa mitään siitä, kuinka autenttisia samat tekstit muiden Pisa-maiden kulttuureissa ovat, lienee selvää, että tekstivalikoima ei ainakaan suosi suomalaisnuoria. Tekstivalikoimassa siis tuskin piilee suomalaisnuorten hyvän menestymisen salaisuus Pisan lukutaitokokeessa.

Koska tutkimuksen tulokset selvästi vahvistavat aiempien tutkimusten tuloksia siitä, että tyttöjen ja poikien tekstimaailmat ovat osin erilaiset, on tärkeää, että lukukokeen tekstien joukossa on tasapuolisuuden varmistamiseksi kummallekin sukupuolelle autenttisia tekstejä yhteisten tekstien lisäksi. Näin kokeen validius säilyy siten, että koe kattaa mahdollisimman laajasti todellisen elämän tekstejä ja lukutapahtumia, eikä kokeen tekstivalikoima muodostu liian kapeaksi. Näin väistämättä kävisi, jos kokeeseen valittaisiin vain kummallekin sukupuolelle yhteisesti autenttisia tekstejä. Erityisenä haasteena lukukokeen tekstejä valittaessa voi pitää poikia kiinnostavien ja siten heitä motivoivien tekstien löytämistä.

Tekstien autenttisuuden arvioimiseksi ehdotan tutkimuksessani viitekehystä, jossa yhtäältä tarkastellaan tekstin aiheen kiinnostavuutta ja sen relevanssia kohderyhmän näkökulmasta ja toisaalta tekstilajin — genren — kulttuurista tyypillisyyttä sekä kansallisen kulttuurin että sen alakulttuu-

rien piirissä. Aiheen kiinnostavuuden arvioinnissa korostuu lukijoiden nykyhetki, mutta aiheen relevanssia arvioitaessa myös kohderyhmän tulevaisuuden tekstinäkymät tulee ottaa huomioon. Genren tyypillisyyden arviointi toisaalta mahdollistaa sekä tekstin edustaman tekstilajin että tekstin rakenteen ja siinä käytettyjen kielellisten keinojen tyypillisyyden arvioimisen. Tässä kunkin osallistujamaan edustajat ovat keskeisessä asemassa oman kulttuurinsa ja sen tekstien parhaina tuntijoina.

Lukukokeen kulttuurisen monimuotoisuuden ja tekstivalikoiman autenttisuuden takaamiseksi kaikkien osallistujamaiden pitäisi kokeen suunnitteluvaiheessa ehdottaa aktiivisesti tekstejä ja tehtäviä lukukokeeseen, kun tällainen mahdollisuus Pisassa kerran on. Toinen yhtä tärkeä vaihe on kaikkien kokeeseen ehdotettujen tekstien ja tehtävien arvioiminen kussakin osallistujamaassa oman kulttuurin näkökulmasta. Tässä vaiheessa arvioitaessa lukukokeeseen ehdolla olevien tekstien autenttisuutta on syytä kuitenkin muistaa, että vaikka teksti olisi tyypiltään, genreltään, relevantti ja tyypillinen jokaisen tutkimukseen osallistuvan maan kulttuurissa, ei teksti välttämättä ole autenttinen kielellisiltä valinnoiltaan. Vaikka tekstin viestinnällinen tarkoitus ja siten tekstilaji — genre — olisikin eri maissa sama, voivat kielelliset valinnat johtaa esimerkiksi tyyliltään ja rakenteeltaan erilaiseen tekstiin. Tekstien arviointi vaatii siis tarkkuutta, mutta ennen kaikkea genretietoutta eli tietoutta siitä, millaisia eri genret ovat rakenteeltaan ja kieleltään kussakin kulttuurissa. Olennaista on myös se, että tekstien autenttisuutta arvioivat kokeen kohderyhmään kuuluvat nuoret, jotka viime kädessä ovat parhaita asiantuntijoita sen suhteen, kuinka kiinnostavia ja tyypillisiä tekstit heidän elämänpiirissään ovat. Tällainen tekstien huolellinen arvioiminen ja nuorten asiantuntijoiden hyödyntämi-

▷

nen edellyttää kuitenkin sitä, että tähän työvaiheeseen on käytettävissä riittävästi aikaa. ■

LÄHTEET

- BACHMAN, LYLE F. 1990: *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
- BACHMAN, LYLE F. – PALMER, ADRIAN S. 1996: *Language testing in practice: Designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press.
- BARTON, DAVID 1994: *Literacy: An introduction to the ecology of written language*. Oxford: Blackwell Publishers.
- GARCIA, MARY – VERVILLE, KATHY 1994: Redesigning teaching and learning: The Arizona student assessment program. – Sheila Valencia, Elfrieda Hiebert & Peter Afflerbach (toim.), *Authentic reading assessment: Practices and possibilities* s. 228–246. Newark: International reading association.
- KAPINUS, BARBARA – COLLIER, GERTRUDE – KRUGLANSKI, HANNAH 1994: The Maryland school performance assessment program: A new view of assessment. – Sheila Valencia, Elfrieda Hiebert & Peter Afflerbach (toim.), *Authentic reading assessment: Practices and possibilities* s. 255–276. Newark: International reading association.
- LINNAKYLÄ, PIIRJO – SULKUNEN, SARI 2005: Suomalaisnuorten lukutaito ja -harastus. – Pekka Kupari & Jouni Välijärvi (toim.), *Osaaminen kestäväällä pohjalla. PISA 2003 Suomessa* s. 37–64. Jyväskylä: Opetusministeriö ja Koulutuksen tutkimuslaitos.
- OECD 2003. *The PISA 2003 assessment framework – mathematics, reading, science and problem solving knowledge and skills*. Paris: OECD.
- WEISS, BARBARA 1994: California's new English – language arts assessment. – Sheila Valencia, Elfrieda Hiebert & Peter Afflerbach (toim.), *Authentic reading assessment: Practices and possibilities* s. 197–217. Newark: International reading association.
- WIDDOWSON, HENRY 1979: *Explorations in applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

SARI SULKUNEN *Text authenticity in international reading literacy assesment. Focusing on PISA 2000. Jyväskylä studies in humanities 76*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2007.

Koulutuksen tutkimuslaitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
Sähköposti: sari.sulkunen@ktl.jyu.fi